

Diên Khánh (Khánh Hòa) – Vùng đất văn hóa

Huyện Diên Khánh (Khánh Hòa) nằm nép mình bên dòng sông Cái thơ mộng, quanh năm mát rượi màu xanh của nước biếc non cao, của những cánh đồng bát ngát, của những vườn cây nặng trĩu quả. Người dân Diên Khánh không chỉ tự hào về địa hình núi sông hùng vĩ, về địa thế tứ linh gồm Hòn Ông, Hòn Bà, Hòn Cô, Hòn Cậu mà còn vì trên vùng đất lâu đời này, nhiều di tích văn hóa lịch sử đã được hình thành vẫn còn giữ nguyên những giá trị tốt đẹp đến ngày nay.

Một trong những di tích lịch sử nổi tiếng của Diên Khánh là ngôi thành cổ độc đáo đã được công nhận di tích quốc gia nằm trên địa phận khóm Đông Môn, thị trấn Diên Khánh. Đây là tòa thành được chúa Nguyễn Ánh xây dựng từ năm 1793 với lối kiến trúc Vauband đặc sắc. Để hoàn tất ngôi thành trong một tháng, người ta đã huy động nguồn nhân lực lên đến 3.000 quân Bình Thuận, 100 dân Thuận Thành. Thành được đắp bằng đất, có diện tích 36.000m² tường thành chạy uốn khúc theo hình lục giác dài khoảng 2.694m và cao 3,5m. Mặt ngoài thành được đắp hơi thẳng đứng, mặt trong được đắp thoải gồm hai bậc thang dùng làm đường đi. Các góc thành được đắp nhô ra ngoài, có khả năng quan sát được hai bên. Bên trong mỗi góc được đắp thành một khoảng đất rộng dùng làm nơi trú quân. Mỗi góc thành đều đắp một ụ đất cao khoảng 2m dùng để đặt súng đại bác gọi là pháo đài góc, trên thành được trồng nhiều tre hoặc cây có gai. Bên ngoài thành có hào sâu từ 3- 5 m, rộng hẹp không đều nhau, tùy theo địa hình. Dưới lòng hào thường xuyên có nước dẫn từ sông Cái vào và có nhiều chướng ngại vật. Theo các tư liệu cũ, bên trong thành có nhiều công trình kiến trúc bao gồm: Hoàng cung, các dinh tuần vũ, án sát, lãnh binh, kho lương, nhà lao...

Khi giặc Pháp sang xâm lược nước ta, thành Diên Khánh đã gắn liền với nhân dân Khánh Hòa trong cuộc đấu tranh bảo vệ Tổ quốc. Trong phong trào yêu nước chống Pháp do Trịnh Phong lãnh đạo (1885-1886), thành Diên Khánh là đại bản doanh của nghĩa quân, là nơi chứng kiến biết bao sự kiện đầy bi thương mà oanh liệt của những người áo vải có tinh thần bất khuất. Thành Diên Khánh cũng là nơi nhà yêu nước Trần Quý Cáp chịu những ngày cầm khổ trước lúc ra pháp trường năm 1908. Trong Cách mạng Tháng Tám năm 1945, dưới sự lãnh đạo của Đảng, nhân dân Diên Khánh đã tiến hành tổng khởi nghĩa giành thắng lợi và thành cổ Diên Khánh chứng kiến sự sụp đổ hoàn toàn của chế độ phong kiến ở Khánh Hòa.

Ra khỏi thành Diên Khánh, tới thôn Phú Lộc là đến với Văn Miếu thờ Đức Khổng Tử, người được tụng xưng là “Vạn thế sư biểu” (Người thầy của muôn đời) Văn Miếu được xây dựng với quy mô lớn từ năm 1853 và đến năm sau thì cơ bản hoàn thành: phía trước có nhà bia đình, chính giữa có tòa tiền đường và chánh đường cao rộng, làm bằng gỗ xây tường gạch bao, các cột kèo được chạm trổ sơn son thếp vàng đẹp đẽ, uy nghiêm. Hiện nay, trong Văn Miếu vẫn còn một tấm bia khắc tên những người trong phủ đã từng học hành và đỗ đạt cao trong các khoa thi, đặc biệt có các ông Nguyễn Khanh, Lê Thiện Kế, Lê Nghi, Lê Viết Tạo, Nguyễn Lương... sau này trở thành những danh tướng trong phong trào yêu nước chống thực dân Pháp. Trong kháng chiến chống Mỹ, đây là địa điểm liên lạc, nơi dừng chân của các chiến sĩ cách mạng trong những lần xuống đồng bằng. Di tích lịch sử Văn Miếu Diên Khánh đã được Nhà nước công nhận di tích quốc gia, là niềm tự hào về truyền thống văn hiến và lịch sử của nhân dân Diên Khánh.

Nằm sừng sững giữa những cánh đồng mênh mông hương lúa, núi Đại An linh thiêng được nhân dân trong vùng chọn làm nơi đặt đền thờ bà mẹ của xứ sở- nữ thần Ponagar. Theo truyền thuyết, đây là nơi nữ thần giáng trần, sống thời thơ ấu với hai vợ chồng tiểu phu già và thương dân lành đối khổ đã dạy họ trồng trọt và chăn nuôi. Tạ ơn nữ thần đã giúp mình có cuộc sống ấm no, an lành, nhân dân đã xây Am Chúa ở lưng chừng núi Đại An làm nơi thờ tự và cầu cúng. Lên đến Am Chúa ở lưng chừng sườn núi, phóng tầm mắt nhìn ra chung quanh là một vùng bao la đất trời với hàng hàng núi non trùng điệp bên này, với xóm làng hiền hòa nép mình sau những rừng cây bên kia. Đến Am Chúa vào dịp lễ hội (22-4 âm lịch), du khách sẽ được thưởng thức những điệu múa dâng bông, văn bà duyên dáng của các thôn nữ theo nghi thức cổ truyền độc đáo.

Trong niềm tự hào của người dân Diên Khánh còn có lòng thương yêu kính nhớ vị bác sĩ Alexandre Yersin nổi tiếng mà họ vẫn gọi bằng ông Năm một cách thân thương. Nhà bác học danh tiếng với việc tìm ra vi trùng dịch hạch đã sống những năm tháng cuối đời ở Diên Khánh để nghiên cứu khoa học và chữa bệnh cho người dân. Ngôi mộ của bác sĩ Alexandre Yersin nằm yên tĩnh trong khu rừng nhỏ ngày ngày rộn tiếng chim giữa trại chăn nuôi Suối Dầu mà ông đã khai phá để nuôi ngựa dùng vào việc điều chế huyết thanh. Không chỉ người Diên Khánh mà bất kỳ ai đi ngang qua vùng Khánh Hòa cũng đều muốn dừng chân trước vong linh của nhà khoa học tài danh, lắng nghe cảm xúc bồi hồi, thán phục trước một tài năng lớn lao, một tấm lòng cao cả cùng phong cách bình dị, ý chí mạnh mẽ, sự tinh tế của một nhà khoa học phương Tây có tâm hồn phương Đông này.

Người dân Diên Khánh luôn tin tưởng và tự hào vào tương lai tươi sáng của mảnh đất quê hương có bề dày lịch sử, truyền thống văn hóa, hôm qua hào hùng, hôm nay vững chãi và chắc chắn sẽ có một ngày mai tươi sáng.